

יום שישי, כ"ט בטבת, תשס"ד; 23 בינואר, 2004

ד"ר ברגמן ומלחמתו במגדל השן

לד"ר יעקב ברגמן, מרצה למנהל עסקים באוניברסיטה העברית, יש טענות קשות נגד ראשי האקדמיה שמדרדרים את המוסד היוקרתי לתהום הבינוניות. פרופסורים נוסעים לכנסים חסרי ערך, מרצים מתקדמים על סמך פרסום בכתבי עת שוליים, חבר הנאמנים לא מעורב, דוחות נגנזים, ועדות בקרה לא פועלות, ונשיא האוניברסיטה נכנע לתכתיבי אנשי סגל שלא רוצים לקדם מצטיינים. מה באמת מתחבא מאחורי החופש האקדמי?

ורד קלנר

יעקב ברגמן על רקע האוניברסיטה העברית.
כשהכוח נמצא בידי הסגל הוא יעשה הכל
כדי שלא יבדקו לו בציציות

<http://images.maariv.co.il/cache/ART633221.html>

נורף 2001 היה קר, במיוחד בירושלים ואפילו עוד יותר בקמפוס האוניברסיטה העברית שעל הר הצופים. זה רק הפך את הצעתו של דיקן בית הספר למינהל עסקים, פרופ' יונתן קורנבלוט, לקוסמת במיוחד. "Aloha!", פתח קורנבלוט את האי-מייל ששלח לכל חבריו לסגל ובישר להם על ההזמנה לכנס מינהל עסקים שיערך ביוני בהוואי (מלון שרתון וואיקיקי בהונולולו). הוא צירף מסמך מפורט הכולל את סדר היום ותנאי הסף לכנס. אלא שד"ר יעקב ברגמן, מומחה למימון ואחד ממכותבי האי-מייל, החליט לקלקל את החגיגה הטרונית. כדרכו הוא קרא את האותיות הקטנות ומשהו נראה לו קצת חשוד. הוא לא הצליח להבין מה נושא הכנס, שהתפרש על כלמחלקות מינהל העסקים ושלוחותיהן, והתפלל לגלות שהמארגנים לא דורשים רקורד אקדמי רציני. מאמרים זה נחמד, אבל הם יסתפקו גם בהצעות מחקר. "אלו סימנים לכך שמדובר בכנס בולשיט", אומר ברגמן.

מתברר שתאוות הנסיעות של האקדמאים ומצב התיירות בהוואי יכולים לשמש קרקע פורייה לצמיחת כנסים לא כל כך ראויים. "לכל פרופסור מן המניין יש 8,000 דולר בשנה למטרת נסיעות, והוא צריך להוציא אותם איכשהו, אז למה לא בהוואי?" מסביר ברגמן, שהחליט להזהיר את חבריו לסגל מפני נסיעה לכנס. "כתבתי לכל הקולגות שלי שאסור לנסוע לדבר הזה, כי זה כנס מזויף ולא ראוי שיופיעו שם עם תג של האוניברסיטה העברית. זה כמובן גם בזבז כספי ציבור."

אבל קורנבלוט לא התקפל. להפך, הוא קרא את מכתבו של ברגמן, והחליט שזו ההזדמנות שלו לשטוח את תפישת עולמו. "אני מסרב נחרצות להיות מעורב בשיפוט ערכי של מי ייסע לאיזה כנס ולאן חברי הסגל ייסעו לשבתון," כתב הדיקן. "זה מנוגד לחלוטין לתפישתי את רעיון החופש האקדמי: התקציבים שחברי הסגל מקבלים מ'קשרי מדע' (כסף נסיעות) הינם חלק מחבילת השכר שלנו אני מסרב להיות שומר הקרנות, שוטר הכינוסים, האח הגדול של המאמרים וכתבי העת, או המפקח על הסדרי הנסיעה. מה שאתם עושים עם הכספים האלו זה עניינכם הפרטי." ברגמן קרא והזדעזע, ואף טרח לשלוח עותקים ממכתבו של קורנבלוט לנשיא האוניברסיטה ולרקטור, שלא ענו לו. מצד שני, ברגמן כבר הפסיק להיות מופתע האוניברסיטה העברית, כמו שאר האוניברסיטאות בישראל, סובלת מליקויי ניהול קשים. הסגל האקדמי עסוק בשמירת האינטרסים הפרטיים שלו. כספי נסיעות, שעות הוראה מינימליות ומחקרים שלא תמיד עומדים בסטנדרט. המאבק נגד כוונת הממשלה לערוך רפורמה רצינית במבנה האוניברסיטאות הוא לדברי ברגמן מלחמת מאסף היסטורית בניסיון לשמור על הפריבילגיות שצברו עם השנים.

ברגמן ממשיך וטוען שפרופסורים שנוסעים לכנסים מזויפים מוציאים שם רע לחוקרים האמיתיים הראויים לכספי הנסיעות: "באוניברסיטאות הבריטיות מבדילים בין אקדמאים פעילים מחקרית לבין אלו שלא. בישראל אין הבחנה כזאת, ולכן נסיעותיהם של כאלה שאינם פעילים מחקרית הן נסיעות תענוג מיותרות. הבעיה היא שכשאינן בעל בית והחתולים שומרים על החלב, אז הדיקן עצמו שותה את החלב עם החברה שלו. לקורנבלוט היה יותר חשוב לצאת סחבק של אנשי הסגל, אחד שמסדר להם חופשת קיץ בהוואי, מאשר מנהיג שלהם. זו תמצית הבעיה."

קורנבלוט בתגובה: "העברתי לידיעת חברי הסגל האקדמי הודעה על כינוס בהוואי שקיבלתי באי-מייל. איני נוהג לערוך סינון של מידע על כנסים אקדמיים המגיע לבית הספר. על ברגמן הדוגל בשקיפות ניהולית היה לתמוך בגישה זו אם טענותיו של ברגמן היו נכונות לגבי רמת הכינוס או עלותו, אזי איש מאנשי הסגל לא היה מבקש לצאת לכינוס. בכל מקרה, לו היה איש מחברי הסגל פונה לקרן קשרי מדע בבקשה לממן את הכנס הייתי מחליט אפילו לבקשה אם לאו נוסף על כך, ייתכן שאנשי סגל שעשויים להיות באזור היו מגלים עניין בכינוס ומשתתפים בו על חשבונם. אין אני חושב שתפקידו של דיקן הוא למנוע מחברי הסגל להגיע לכינוסים מדעיים באופן עצמאי. האם ד"ר ברגמן מעוניין באוניברסיטה הנוהגת כמדינת משטרה?"

תיבול אמריקני

לכאורה זהו עוד מאבק מקצועי! אחד כזה, שרק מי שמנהל אותו מבין באמת במה מדובר. משרד האוצר רוצה רפורמה, סגל הפרופסורים צועק "חופש אקדמי", ועדת מלץ קוראת לארגון מחדש ונציגי האקדמאים מאיימים בהשבתה אם רק יעזו להתקרב אליהם. הקורא הממוצע מעיין בקושי בכותרת ומדפדף הלאה. לא אכפת לו מה עושים עם יותר מחמישה מיליארד שקל מתקציב המדינה. לא מזיז לו

שבמקרים רבים האוניברסיטאות בישראל כבר אינן שם נרדף למחקר איכותי אלא להפך. אבל ברגמן, מרצה בבית הספר למינהל עסקים ובמרכז לחקר הרציונליות של האוניברסיטה העברית, לא מוכן לוותר. כבר שנים שהוא אוסף מידע, פרוטוקולים פנימיים ועדויות על מצב האוניברסיטאות באדיקות מרשימה, שמתנגדיו מעדיפים לכנות אובססיבית. מהחומר שליקט הוא תפר דגל אדום זועק, שהוא נחוש לנופף בו ברעש גדול. תנו לו עשר דקות או חודשיים, והוא כבר יסביר לכם את מקור הטעות, אם כל חטאת. "זה הכל בגלל מבנה האוניברסיטה", הוא קובע.

את האוניברסיטאות בעולם אפשר לחלק לשתי קבוצות מרכזיות: הגרמניות והאמריקניות. המאפיין המרכזי של אוניברסיטה גרמנית הוא שהפרופסורים הם בעלי הבית מדובר במסורת אירופית ותיקה, שראשיתה עוד בימי הביניים. "קבוצה של מורים התאגדה, כל אחד עם התמחות משלו, ויחד הם נתנו חינוך מגוון לסטודנטים", מסביר ברגמן. "קצת כמו קליניקה של רופאים שמספקים תחת קורת גג אחת מגוון של תחומי מומחיות ולוקחים מישהו שינהל את העניינים מבחינה אדמיניסטרטיבית, הוא הרקטור.

"תפקיד הרקטור באוניברסיטה היה לעמוד מול שלטונות העיר, לקבל הנחות במסים ולארגן שכירת אולמות. אבל עם הזמן התברר שהסטודנטים לא מצליחים לממן את האוניברסיטאות, במיוחד את המחקר, אז השלטונות בגרמניה לקחו את האוניברסיטאות תחת חסותן ומימנו אותן תוך הענקת חופש אקדמי מלא."

האוניברסיטאות האמריקניות בנויות הפוך. רובן נולדו כיוזמה של פרנסי העיר או המדינה, מתוך כוונה להעלות את יוקרת האזור. האוניברסיטה שייכת לאזרחים, שמיוצגים על ידי ועד מנהל או חבר נאמנים ששוכר לו נשיא. "זהומבנה כמו במדינה דמוקרטית, שבה האזרחים בוחרים כנסת, שבוחרת ראש ממשלה, שממנה שרים, שממנים עובדים", אומר ברגמן. "באוניברסיטה: הציבור בוחר באופן ישיר או עקיף את חבר הנאמנים, שממנה נשיא, שממנה רקטור ותחתיו דיקנים וראשי חוגים. זוהי שיטה דמוקרטית, אבל עם היררכיה ברורה. כל אחד יכול לזרוק את מי שמתחתיו, כי הכוח נובע מהציבור. הסמכות מופעלת למעלה למטה, ומצד שני נדרש דין וחשבון מלמטה למעלה."

כשהאוניברסיטה העברית נוסדה ב-1925 היא אימצה את המודל הגרמני בתיבול קל של הדגם האמריקני. האוניברסיטאות האחרות הלכו בעקבותיה (חוץ ממכון ויצמן שבנוי על פי המודל האמריקני ולכן גם מתפקד כראוי, לטענת ברגמן). בישראל, הסנאט, שמורכב מחברי הסגל האקדמי הבכיר, ממנה את הרקטור, האחראי על התחום האקדמי. אבל הנשיא, האחראי על הניהול האדמיניסטרטיבי, מתמנה על ידי חבר הנאמנים. "זה מבנה שיוצר מהומה", אומר ברגמן, "כי למשל הסנאט יכול להדיח את הרקטור", כפי שאומנם קרה באוניברסיטה העברית לפני שנתיים וחצי.

הבלגן הזה לא ייחודי לאוניברסיטאות הישראליות מדינות רבות שאירחו את המודל הגרמני עסוקות היום ברפורמה במבנה ההשכלה הגבוהה לדוגמה יפן, שרק בקיץ האחרון עברה לשיטת הניהול האמריקנית. מה התקלקל במודל הגרמני הישן והטוב? מסתבר שמה שעבד באוניברסיטאות האינטימיות של פעם מתקשה לתפקד תחת מסת הסטודנטים שהצטרפה לאוניברסיטאות אחרי מלחמת העולם השנייה, מה שהביא גם להגדלת הסגל.

"כשמרחבים מכניסים הרבה פרופסורים פחות טובים", מסביר ברגמן. "מתחילים לרדת למטה בחבית. היו חוגים שעמדו בפרץ כמו מדעי המחשב בירושלים ששמרו על עצמם אבל היו מחלקות שהתרחבו והביאו אנשים בינוניים ומטה ומכיוון שכל ההחלטות מתקבלות על ידי הרוב, התוצאה היא שהבינוניים אוחזים בהגה, והאינטרס שלהם הוא לעצור את המצוינים כדי שאלו לא יחשפו את ערוותם".

פרופסורים קופצים

ההבדל בין שיטות הניהול הוא לא רק ניואנס תאורטי מבית מדרשם של חובבי תורת הארגון. לשליטת הפרופסורים על האוניברסיטאות יש השפעה ישירה על מצב המחקר בישראל. בדוח שהוגש לאקדמיה הישראלית למדעים ב-99 על מצב חקר האימונולוגיה (תורת החיסון), נכתב שאתח הבעיות היא שתקציב המחקר מתחלק בין יותר מדי חוקרים, שרבים מהם לא קורצו מהחומר שמביא פרסי נובל. זה גורם לכך שלמצטיינים לא נשאר מספיק כסף כדי להתחרות במגרש האמיתי של המחקר העולמי. מחברי הדוח המליצו לקחת את תקציבי המחקר מהשליש התחתון של המדענים ולהעביר אותו

לקודקודים המצטיינים. אבל כשהכוח נמצא בידי הרוב הבינוני, למה לו ליישם המלצות כאלה, ועוד על חשבוננו? איך משיג הסגל האקדמי שקט תעשייתי? פשוט מאוד. חברי הסגל הבינוניים, להלן הרוב, מקפידים לטשטש את קנה המידה לבחינת הישגיהם ככה, כשאף אחד לא יודע מה הם מפרסמים ואיפה, הם יכולים להמשיך בשגרת יומם הנוחה שש או שמונה שעות הוראה בשבוע, שעת קבלה, קפה בקפיטריה, סיבוב נוכחות במסדרון ויאללה הביתה, עד שנת השבתון הבאה.

מדי פעם מרים אחד הפרופסורים שאכפת לו מהמצב את קולו בתקווה לעשות קצת סדר בבלגן. כך היה בישיבת סגל בית הספר לרפואה בירושלים בינואר '95. הדיקן דאז, פרופ' עודד אברמסקי, קרא בפני הנוכחים מכתב שקיבל ממדען בריטי נחשב, שטען כי שיטת הקידום הישראלית, ששמה דגש בעיקר על מספר הפרסומים, מעודדת מחקרים בינוניים. "בתגובה לשאלתך האם היה ד"ר א יכול להיחשב מועמד לקידום במוסד שלנו או בכל מוסד שווה ערך אחר, התשובה הינה: בהחלט לא!" כתב המדען הבריטי. ברגמן מתאר את שיטת ההערכה הישראלית כך: "מי שלא יכול לקפוץ לגובה שני מטר סופר את מספר הקפיצות."

איך זה קשור למבנה האוניברסיטה? כשהכוח נמצא בידי הסגל, הוא יעשה הכל כדי שלא יבדקו לו בציציות.

עם כניסתנו ללשכת נשיא האוניברסיטה העברית, הבטיח פרופ' מנחם מגידור למנות ועדות בדיקה שיבחנו את המצב בכל המחלקות זו גם היתה אחת מהמלצות ועדת מלץ, בראשות השופט בדימוס יעקב מלץ, לבדיקת מצב ההשכלה הגבוהה כבר לפני ארבע שנים ועדות בדיקה חיצונית, המורכבות ממומחים בינלאומיים בלתי תלויים, אמורות לספק לאוניברסיטה דוחות מסודרים שיחשפו בפני ההנהלה את מצבם המקצועי של החוגים השונים ויתריעו בזמן על בעיות. מקצועיות הוועדות היא גם כלי בנטרול טענתם החוזרת ונשנית של חלק מהפרופסורים, ש"אף אחד לא מבין מה הם עושים", ולכן גם לא ראוי לחוות דעה אבל למרות הבטחות מגידור הרכבת בקושי יצאה מהתחנה. לדברי ברגמן, מגידור אמר שהפעיל שש ועדות בקרה. לפי תגובתו, אפילו זה לא. מגידור: "במהלך כהונתי פעלו מספר ועדות חיצוניות בתחומים הבאים: וטרינריה, כלכלה, רוקחות ומדעי בעלי החיים. בנוסף, היו נסיונות להפעיל ועדות חיצוניות בתחום מדעי בעלי החיים ובתחום בית הספר לחינוך. בשל האינתיפאדה ולנוכח המצב הבטחוני בארץ התקשתה האוניברסיטה העברית, למרות מאמצים ניכרים שעשתה, לגייס חוקרים עצמאיים שאינם נמצאים בקשרים אקדמיים עם סגל האוניברסיטה כדי להקים ועדת בדיקה חיצונית ובלתי תלויה."

ברגמן: "באוניברסיטאות המעולות באמת כפרינסטון, ברקלי ומכון ויצמן, סוקרות ועדות חיצוניות את כל הסגל האקדמי במחזור של חמש עד שבע שנים. לעומת זאת, הנשיא מגידור סקר חלק מזערי ממחלקות האוניברסיטה העברית. מעניין לציין שמכון ויצמן דווקא סקר את חוקריו במהלך האינתיפאדה. מעבר לזה, דוח הוועדה על החוג לכלכלה הוגש ביוני '96, שנה וארבעה חודשים לפני שמגידור מונה לנשיא האוניברסיטה. אז איך הוא מעז לטעון שמינוי הוועדה היה בזומתו? זה פשוט שקר."

למה נשיא, הממונה על ידי חבר הנאמנים, יחשוש ממינוי ועדות בדיקה?

"כי בניגוד לאיך שזה נראה, בשיטת הניהול הנוכחית הנשיא כן תלוי בסגל. כל ארבע שנים הוא רץ לבחירות, ואם נציגי הסגל בוועדת החיפוש למועמד לנשיא האוניברסיטה לא ירצו בטובתו הוא אבוד. חבר הנאמנים קונה כל מה שהסגל אומר לו. לכן אין לנשיא ברירה אלא לנסות למצוא חן בעיני הסגל."

מדד הזירנלים

גם יוזמת הרקטור לשעבר, פרופ' מנחם בן-ששון, לפרסם דירוג מסודר של כתבי העת בכל תחום ותחום, התפוררה תחת מכבש הלחצים בן-ששון קיווה שדירוג רשמי של איכות כתבי העת ייתן להנהלה כלים לפקח על תהליכי הקידום בתוך החוגים. אם פרופסור ותיק ירצה לקדם את תלמידו, המועמד יצטרך להוכיח שהוא עומד בסטנדרט - פחות לפי מספר הפרסומים ויותר על פי איכותם, הנקבעת בין השאר לפי האכסניה. בן-ששון הורה לחוגים השונים להגיש לו רשימה של כתבי עת מקוטלגים לפי איכותם. ברגמן, שהיה אחד היועצים של בן-ששון עד שהוחלט להרחיקו בעקבות לחצים מלמטה, המליץ גם לשלוח את הדירוגים למומחים בעולם שיחוו את דעתם. "כדי שלא כל אחד ידחוף

לנו את הז'ורנל המחרבן שלו, " הוא מסביר.

המלצותיו נדחו לדבריו, בן-ששון קיווה שמעורבות חברי הסגל בהכנת הרשימה תדלל מעט את חשדנותם. זה לא כל כך עבד. היו חוגים שסירבו להשתתף, בהם בית הספר למשפטים.

דיקן בית הספר למשפטים, פרופ' אייל זמיר: "בית הספר לא סירב להעביר דירוג שכזה. דירוג שכזה אינו קיים. השאלה היתה האם ניתן ליצור דירוג אמין והוגן של כתבי עת, ובדיקה העלתה כי קיים קושי של ממש לעשות כן. זאת מכמה טעמים ובהם המספר העצום של כתבי העת, קיומם של כתבי עת כלליים הערוכים בידי סטודנטים ליד כתבי עת מקצועיים והשוני בשיטת הערכת המאמרים ביניהם. כמו כן האופי הלוקאלי של השיטה המשפטית סוכם אפוא על דירוג אד הוק בכל מקרה שבו מתעורר צורך שכזה."

ברגמן: "אין חולק על כך שכתבי עת כמו 'Review Harvard Law' עולים בטיבם על כל אחד מ-20 כתבי העת המשפטיים הישראליים בעלי האופי הלוקאלי, אבל טשטוש השוני-תועלת בו למטשטשים."

מאמצי ההיחלצות של אנשי הסגל האקדמי מדירוג כתבי העת הביאו אותם למקומות מאוד יצירתיים ברגמן: "חבר סיפר לי שבכינוס של חברי הפקולטה למדעי החברה ביקש פרופ' גרשון בן-שחר, שניהל את דירוג כתבי העת, שהחברים ימסרו לו דירוגים, ואז מישהו קם ואמר שכשהוא כותב מאמר טוב הוא דווקא שולח אותו לז'ורנל לא יוקרתי, כדי לטפח כתבי עת לא יוקרתיים." ברגמן מתגלגל מצחוק. "את מבינה מה זה? אני זמר אופרה דגול, אבל במקום לנסוע לווינה אני מעדיף את מזכרת בתיה כדי שיהיה שוויון. נו באמת.אתה, החוקר הישראלי, זה שתסדר שוויון בין ז'ורנלים?"

למה הם כל כך חוששים מדירוג כתבי העת?

"כי אז ערוותם נחשפת בן-ששון חשב שזה יעזור לו לקדם אנשים חדשים, אבל הבעיה היא שבעזרת הדירוג אפשר גם ללכת אחורה ולבדוק איך כל הפרופסורים מן המניין הגיעו לאן שהגיעו ואת זה אף אחד לא רוצה שיבדקו."

זה כמובן לא עוצר את ברגמן, שניהל כמה בדיקות כאלה באופן פרטי. מטרה מרכזית שלו היא החוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית, חוג שמחזיק רשימה מוכרת של חוקרים-מפרופ' שלמה אבינרי ועד פרופ' זאב שטרנהל. "לאחרונה", אומר ברגמן, "קיבלתי מאמר עם דירוג המחלקות למדע המדינה בעולם, שעשו בלונדון סקול אוף אקונומיקס. לפיו החוג למדע המדינה שלנו הוא במקום (321) בעולם."

צריך להיות כתוב 119

"גם לפי 'המדריך למדע המדינה', ספר עזר שמוציא האיגוד למדע המדינה האמריקני, שמסכם שטחים שונים בתחום, החוג הירושלמי יוצא לא טוב בספר יש ניתוח ביבליומטרי של החוקרים המצוטטים, ולשטרנהל, לדוגמה, אין ולו ציטוט אחד. בספר מוזכרים 1,630 חוקרים, מעטים מהם ישראלים. בדקתי גם את עשרת כתבי העת הנחשבים ולא מצאתי בהם אף מאמר של חוקר מהחוג למדע המדינה בעשר השנים האחרונות."

"הטענה הזו היא טענת הבל וגניבת דעת," קובע פרופ' שטרנהל. "ברגמן מסתמך על ספר אחד 'המדריך למדע המדינה', שהוא לא בדיוק התנ"ך. זהו ספר שמחברת אותו קבוצה שעוסקת במחקרים כמותיים במדע המדינה. פילוסופיה פוליטית, שזה התחום שלי, כלל לא קיימת אצלם. הם לא קוראים ספרים שתורגמו לשש שפות, אלא סופרים רק מאמרים. אצלנו רק חוקרים צעירים שזקוקים לקידום כותבים מאמרים. הבכירים כותבים ספרים. כי בשביל מה אני צריך לכתוב פעמיים אותו הדבר? גם יעקב טלמון, מורי ורבי, לא כתב מאמרים."

"תבדקי במנוע החיפוש האקדמי כמה פעמים אני מופיע. תבדקי בגוגל, שבעזרתו אפשר לבדוק נוכחות חוקר בחיי התרבות בכלל."

"טענותיו של ברגמן משוללות יסוד ומטעות, והעובדות מוכיחות שההפך הוא הנכון," מוחה גם ראש החוג למדע המדינה, פרופ' פיטר מדינג. "אותו חוקר לונדוני מדרג את ירושלים לפי מאמרים במקום ה-46 בעולם! (ולא במקום ה-321), לפני הרבה אוניברסיטאות ידועות בארצות הברית ובאנגליה, ולפני כל האוניברסיטאות בקנדה. ברגמן מציג מצג שווא כשאינו מגלה לקורא שהחוקרים שעליהם

הוא מתיימר להתבסס מדגישים בעצמם שבמדע המדינה התרומה המקצועית המשמעותית ביותר אשר עומדת לאורך זמן היא בספרים ולא במאמרים.

" במשך השנים כתבו חברי המחלקה ספרים רבים, בהם כאלה שתורגמו לשפות רבות, זכו לפרסים בינלאומיים ונחשבים כמרכזיים בדיסציפלינה."

גניזת גולד

גם כשהאוניברסיטה כבר עושה מאמצים לתקן את המצב, נתקלת הרפורמה בקשיים. ברגמן מכיר זאת היטב מבית הספר למינהל עסקים שבו הוא מלמד. בשנת '93 מינה נשיא האוניברסיטה העברית

דאז, פרופ' חנוך גוטפרינד, ועדה שתבדוק את מצב בית הספר ותגיש את המלצותיה. בראש הוועדה עמד ג'ק גולד, שהיה דיקן בית הספר לעסקים באוניברסיטת שיקגו, ואחד החברים בה היה וויליאם שארפ, חתן פרס נובל למימון המלצת הוועדה היתה ברורה: לסגור את בית הספר לעסקים ולבנות אותו מחדש על יסודות איתנים ורעננים. נשמע מוכר? לא כל כך, כי דוח ועדת גולד הוצנע היטב גוטפרינד מינה ועדה חדשה בראשות גוריון מלצר, שכתב דוח קצת יותר נוח שמסקנתו הוספת תקנים ההשלכות של הסתרת דוח גולד לא מסתכמות באיזו טענה פרוצדורלית. "החברה הישראלית קיבלה בית ספר שהומלץ לסגור אותו במקום בית ספר

לעסקים ראוי לשמו, ולמרות זאת המשיכה להוציא עליו כסף," אומר ברגמן. "גם התורמים המשיכו להזרים כספים שבזבזו על מוצר נחות. דורות של סטודנטים שחשבו שהם משקיעים את כספם בזמנם בחינוך עסקי טוב זכו לחינוך בינוני, וגם המעסיקים שלהם רומו כשחשבו שהם מקבלים סטודנטים עם חינוך ראוי לשמו."

"מעבר לזה, מישהו בא לישראל, השקיע מזמנו, כתב דוח, ובסוף מתעלמים מזה. זה גורם לכך שכוחות מעולים לא ירצו לבוא לפה ודבר אחרון: כשהנהלת האוניברסיטה בחרה להתעלם ממסקנת הדוח לסגור את בית הספר לעסקים, היא למעשה ביטלה את השוט היחיד שעוד קיים לעידוד מצוינות אם יש באוניברסיטה קביעות אז חייבים את השוט הזה, אבל עכשיו כולם יודעים שהנהלה לא באמת רוצה או מסוגלת להשתמש בו."

ברגמן ניסה לברר למה הוסתר הדוח של גולד. "גוטפרינד אמר לי: 'מה, אתה רוצה שאני אגלה אותך לחבר הנאמנים? זה ישר ייצא החוצה.' " לדברי ברגמן, היעדר השקיפות הוא לא דבר הכרחי בניהול אוניברסיטה. הנה, לפני מספר שנים הומלץ לסגור את בית הספר לספרנות באוניברסיטת ברקלי. ההמלצות, כמו הדיון הציבורי, פורסמו באינטרנט לטובת כולם. "אבל גוטפרינד הסתיר את הדוח אפילו מחבר הנאמנים. בתאגיד, כשמנכ"ל לא מדווח בזמן את הדיווח הרבעוני, זו עבירה פלילית."

גוטפרינד בתגובה: "טענותיו של ד"ר ברגמן חסרות כל שחר ואין להן בסיס במציאות. על דוח גולד ועל הטיפול בו דיווחתי, יותר מפעם אחת, לגופים המנהלים של האוניברסיטה-הציבורי והאקדמי - לחבר הנאמנים ולוועדה המתמדת של הסנאט. כמו כן הוא נדון בפורומים של בית הספר למינהל עסקים, כך שטענותיו של ברגמן מופרכות מהיסוד. יש להדגיש כי כל חברי סגל בית הספר יכלו לקרוא את הדוח."

ברגמן מחזיר: "לי אמר גוטפרינד שלא גילה את הדוח משנת '93 לחבר הנאמנים בגלל מספרם הרב ומחששו שידליפו את תוכנו המזכיר האקדמי אלפרט מסר לי שמעולם לא נערך דיון בדוח בוועדה למדיניות אקדמית המופקדת לפי חוקת האוניברסיטה על הטיפול בדוחות כאלה. רק בעקבות לחצי

הכבד על דיקן בית הספר הוא נעתר להראות את הדוח לכלל חברי הסגל ב-12 בפברואר 2001, כלומר שמונה שנים אחרי מסירתו לאוניברסיטה, שבהן היה סגור בכספת רק אז התברר לי ולאחרים שהוועדה המליצה לסגור את בית הספר ולפתוח אחר תחתיו.

גוטפרינד ממשיך: "ועדה שמינית בראשות גוריון מלצר (יו"ר מועצת המנהלים של בזק באותה תקופה וחבר מרכזי בחבר הנאמנים) קמה כדי לבדוק כיצד ניתן ליישם את המלצות דוח גולד. הוועדה קיבלה אותו לידיה, עשתה עבודה יסודית וקיימה ישיבות שהתפרשו על פני כשנה. "ועדת מלצר הגישה את המלצותיה, שבחלקן תאמו את המלצת ועדת גולד. הן אומצו על ידי הנהלת האוניברסיטה ובסופו של דבר הביאו לכך שבית הספר הפך ממחלקה בתוך הפקולטה למדעי החברה לבית ספר אקדמי עצמאי."

שוב ברגמן: "מינוי ועדה נוספת מבני המקום, אחרי שוועדה יוקרתית ביותר מסרה את הדוח שלה, היה מעשה תמוה ביותר. הסברו טמון כנראה בהזמנת מסקנות שונות מאלה שבדוח הוועדה היוקרתית שהוסתר. ואמנם, הוועדה השנייה לא אכזבה: היא לא המליצה לסגור את בית הספר."

הכל כסף

האחריות, טוען ברגמן, נחה גם על כתפי חבר הנאמנים (גוף המונה 200 איש, מחציתם בערך חיים בחו"ל), שלא עושה מאמץ גדול מדי להתעדכן במצב האוניברסיטה כך גם נכתב בדוח ועדת מלץ. ברגמן פנה מספר פעמים ליו"ר חבר הנאמנים של האוניברסיטה העברית, עו"ד יגאל ארנון, שפטר אותו כל פעם בתירוץ אחר. "כששאלתי אותו למה אין ועדות בקרה הואמר: כשאתה מסתובב בעולם כולם אומרים לי שהאוניברסיטה העברית טובה, וזה מספיק לי, " משחזר ברגמן בכעס. "עניתי לו שאני בטוח שגם יו"ר חבר הנאמנים של פרינסטון שומע לא מעט מחמאות על האוניברסיטה, ובכל זאת יש שם ועדות בדיקה על כל אחת ואחת מהמחלקות" יגאל ארנון: "ברגמן מתפרץ לדלת פתוחה. הנושא של מבנה האוניברסיטאות נמצא בדיון כבר ארבע שנים הדברים מתבשלים. לא משנים מערכת שהוקמה לפני יותר מ-75 שנה ביום אחד."

ברגמן רצה לפנות ישירות לחבר הנאמנים בניסיון להעיר אותם מתרדמתם, אבל כשביקש את הכתובות שלהם הודיעה לו היועצת המשפטית של האוניברסיטה, עו"ד פפי יקירביץ, ש "אין האוניברסיטה נוהגת למסור כתובות של חברי חבר הנאמנים של האוניברסיטה בשל צנעת הפרט." אז ברגמן ביקש שהאוניברסיטה עצמה תעביר לנאמנים את מכתבו, ובתגובה נענה: "אין האוניברסיטה סבורה שזה מתפקידה להפיץ בין חברי החבר דואר מטעם גורמים שונים." לשם השוואה, זועק ברגמן, שמות הנאמנים של אוניברסיטת קליפורניה, כולל חיים סבן הישראלי, מופיעים באתר האינטרנט של האוניברסיטה עם תמונה, כתובת, פקס וטלפון. "קוראים לזה שקיפות."

מלשכת דוברות האוניברסיטה העברית נמסר: "חברי חבר הנאמנים של האוניברסיטה מסרו את כתובתם ואת מספרי הטלפון שלהם לשם קבלת מידע מהאוניברסיטה ולא לשם מסירתם לכל קהילת האוניברסיטה. הנהלת האוניברסיטה כבר קיבלה תלונות קשות ממספר חברי חבר הנאמנים על הטרדות מצדו של ד"ר ברגמן כלפי חברי חבר הנאמנים שהוא השיג את פרטיהם."

ברגמן: "לחבר אחד ערכתי מצגת על מצב האוניברסיטה במשרדו שבניו יורק, עם שלושה נאמנים אחרים אני מתכתב או משוחח בטלפון על ענייני האוניברסיטה. איש מהם לא הביע מורת רוח מקשרים אלה, ואני מקווה שהדברים שאני מגלה להם על בעיותיה של האוניברסיטה אמנם מטרידים אותם קשות. את זהותם של 196 הנאמנים האחרים מסתיר הנשיא מגידור מן הציבור וממני."

אולי מחשש שאם ישמעו על הבעיות הם לא יתרמו?

"10? התרומות הן רק עשרה אחוזים מהתקציב. בישיבת בית הספר למינהל עסקים ב-26 במרס 2003, סיפר קורנבלוט שבישיבה של פרופסורים מן המניין אמר הנשיא מגידור, שבגלל הרעש שנעשה במינהל עסקים קשה לפנות לתורמים ולהשיג כסף לבניין בית הספר. את מבינה? הם חושבים שעוד בניינים יפתרו את הבעיות."

ברגמן לא רק מתלונן, יש לו גם פתרונות. המרכזי שבהם: הענקת שכר דיפרנציאלי, לפי הצטיינות וביקוש, כך שאם כל האוניברסיטאות רבות על חוקר מבוקש אחד, הוא יוכל לראות זאת בתלוש

המשכורת שלו לאזניים עם מודעות חברתית זה אולי נשמע לא משהו, אבל לדברי ברגמן זה בדיוק מה שהציל את אוניברסיטת קליפורניה לפני 20 שנה.

”בניגוד לאוניברסיטאות הפרטיות כמו הרווארד, שנתנו שכר דיפרנציאלי, באוניברסיטת קליפורניה נתנו שכר שנקבע בהסכמי שכר קבועים מראש,“ מספר ברגמן. ”המוחות הטובים ברחו למקומות שיכלו לשלם להם, ואוניברסיטת קליפורניה יצאה מהתחרות. האוניברסיטה לחצה על המדינה שתשנה את החוק ותאפשר הענקת שכר דיפרנציאלי. השינוי בחוק הציל אותה.“

ברגמן ניסה לקדם את השכר המדורג בארץ, כשפרופ' קורנבלוט אמר לו כבר לפני שלוש שנים שהוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת - הגוף האחראי על יישום מדיניות המועצה להשכלה גבוהה) מתנגדת. ברגמן ניסה לברר בעצמו ופנה לראש ות"ת דאז, פרופ' נחמיה לבציון, שנפטר לפני מספר חודשים. ”לבציון סיפר לי שמי שמתנגד להענקת שכר דיפרנציאלי זה ארגון הסגל האקדמי ולא ות"ת. בנוסף, לבציון אמר שב-94' כשהאוצר רצה לתת תוספות שכר לאקדמאים מצטיינים, הסנאטים באוניברסיטאות חיברו קריטריונים כאלה להצטיינות שלפיהם 95 אחוז מחברי הסגל הם מצטיינים. רף המצוינות שהם הציבו היה כל כך נמוך שיצא שכולם זכאים לתוספת.“

בתנאים אלו, אומר ברגמן, אין סיכוי להחזיר לישראל את מיטב החוקרים. ”את יודעת כמה הבן שלי מקבל ב-MIT? למה שהוא או מישהו אחר כמוהו יחזרו לכאן?“ הוא מתריס. ”אז מדברים איתי על ציונות ועל זה שלא הכל כסף. אבל זה לא נכון. הכל כסף. עם מה הם יפתו את הבן שלי? עם משכורת גרועה, 30 ימי מילואים בשנה, ופיגועים? מתנגדי השכר הדיפרנציאלי הם מהדור הישן שחושב, שאם הם יגידו לי שלא יפה לדבר על כסף, אני אכנס לפינה ואתבייש, אבל כדי להחזיר את דור החוקרים הצעיר לארץ צריך כסף.“

בסוף שנות התשעים הפנימה הנהלת האוניברסיטה העברית את המסר. מגידור ובן-ששון החליטו להחזיר לישראל את פרופ' יהושע לבנת שעזב את האוניברסיטה לטובת קריירה משגשגת באוניברסיטת ניו יורק, כמעט עשור קודם לכן. הם ביקשו למנות את לבנת לדיקן בית הספר לעסקים, מתוך תקווה שיצליח להוציא אותו מהבוץ. אלא שכדי לעקוף את האיסור על הענקת שכר דיפרנציאלי ניסו מגידור ובן-ששון לערוך עסקה סיבובית עם האמריקנים. הניסיון נכשל עוד לפני שיצא לדרך.

מגידור: ”האוניברסיטה בחנה את האפשרות לתת שכר דיפרנציאלי אך לא קיבלה את אישורו של הממונה על השכר באוצר.“ ברגמן: ”הנשיא מגידור טען זאת בכינוס לפני שנה. אבל בשיחה טלפונית באותו יום עם סגן הממונה על השכר, מיכה שד"ר, אמר לי האחרון שזה לא נכון, ושמי שמתנגד לשכר דיפרנציאלי זה ארגון הסגל האקדמי והסנאטים באוניברסיטאות.“

מגידור: ”אם טענתו של ברגמן נכונה ולפיה הממונה על השכר אינו מתנגד למהלך, אזי האוניברסיטה רואה עניין זה באופן חמור משום שזה עומד בניגוד למידע הפורמלי שקיבלה מהממונה על השכר.“

ברגמן גם מוחה נגד שיטת חלוקת הכספים הנוכחית למחקר, שלפיה הבכירים והוותיקים מקבלים הרבה יותר מהצעירים. לדבריו, חוקר צעיר בשיאכוחו צריך יותר כסף מחוקר שכבר עבר את פסגת הישגיו. חלוקת הכסף צריכה להתחשב באיכות המחקר ולא בשום דבר אחר.

אין כך חמלה כלפי פרופסורים זקנים?

”לא אמרתי שצריך לפטר אותם, רק המלצתי שיעשו כמו בבריטניה. פרופסור שאינו פעיל מבחינה מחקרית, שיתרום יותר שעות להוראה ולאדמיניסטרציה. ככה זה בכל המקצועות. אם אתה לא מבקיע שערים, אז שחק מאחור או שב על הספסל ותעודד. אבל הפרופסורים בכלל לא במגרש. הם עובדים במקום אחר, באיזו מכללה, ואז הם שואלים איפה המשכורת שלי או איפה הנסיעות לחו"ל.“

מחיר החופש

אם הבעיות כל כך ברורות והפתרונות כל כך מתבקשים, אז למה שום דבר לא זז? התשובה המרכזית היא ”חופש אקדמי“, או כך לפחות מבקשים חברי הסגל שהציבור יחשוב. לדבריהם, הנהגת המודל האמריקני בישראל תכניס שיקולים זרים למסדרונות האוניברסיטה. שיקולים פוליטיים

וכלכליים, שידרסו את המדע הטהור. אז הם צועקים "חופש אקדמי" ובתגובה מצפים שהעולם ישתוק. הרי אף אחד לא רוצה שישראל תהפוך למדינה שפקידיה בוחשים בספריה. אלא שברגמן טוען ש"חופש אקדמי" הוא רק כיסוי שתחתיו מסתתרים האינטרסים האישיים של הסגל. ויש לו דוגמה מאירת עיניים: כשמאיר שטרית היה שר המשפטים הוא העניש שלושה שופטים במניעת שנת שבתון לאחר שמרחו את ההליכים המשפטיים מעבר לזמן סביר. שטרית הפעיל את סמכותו הניהולית כדי להכניס קצת סדר. האם בכך הוא העמיד בסכנה את "החופש השיפוטי" של השופטים להגיע להכרעות צודקות? ברגמן טוען שלא. "ברור שהחופש השיפוטי אינו כולל את 'החופש' שלוקחים לעצמם מקצת השופטים שלא לבצע כראות את העבודה השיפוטית. 'החופש' להתרשל במלאכת השפיטה הוא כבר הפרת הסכם."

שטרנהל מסכים שיש לערוך רפורמה רצינית באוניברסיטה, אלא שהמודל האמריקני הוא לא הפתרון. החברה האמריקנית, טוען שטרנהל, היא הרבה פחות פוליטית מהישראלית. "בישראל הוועד המנהל יהיה פוליטי," הוא אומר. "מי ימנה אותו? הממשלה. והיא תמנה אותו כמו שהיא ממנה דירקטורים בבזק או ברשות השידור. אי אפשר לסמוך על כוונותיה הטובות של המדינה. אנחנו לא מדברים על קדושים. את מי לבנות וביבי ימנו לוועד המנהל? אנשים עצמאיים? רוב הסיכויים שוועד כזה יהיה שמורת טבע של עסקנים."

" זה בולשיט," מסכם ברגמן. "חוק רשות השידור אומנם מסמיך שרים למנות חברי מליאה. לעומת זאת, לפי החלטת הממשלה, באוניברסיטה נשאר חבר הנאמנים הקיים. לפי החוקה הנוכחית של האוניברסיטה העברית, הממשלה היתה יכולה להכניס נציגים. היא לא עשתה זאת כי היא לא מעוניינת. היא רוצה שהאוניברסיטה תנהל את עצמה כמו שצריך. חבר הנאמנים אמור להיות גוף שממנה את עצמו כשאחד פורש, שני נבחר במקומו. כמו באקדמיה הישראלית למדעים. אבל אנשי הסגל מעדיפים להבהיל את הציבור, העיקר שאף אחד לא יחטט להם בעניינים."

All rights reserved) כל הזכויות שמורות (sofash@maariv.co.il